

AKADEMSKE I ADMINISTRATIVNE DEFINICIJE TERORIZMA

Marko Kusovac

Despite numerous efforts to provide a unique and generally accepted definition of terrorism, scientists, security experts, terrorist experts, and lawyers have not been able to agree on their views on the meaning and definition of the term terrorism. However, they all agree on one thing, and that is that terrorism is constantly evolving and represents one of the biggest problems today. In its standard definition, terrorism is a type of violence or the threat of violence aimed at causing fear for the purpose of sending a certain message, usually political. Throughout history, terrorism has evolved so much that almost all its aspects are synchronized with the development of science and technology.

Dosadašnji pokušaji definisanja terorizma nijesu doveli do jedne univerzalne, široko prihvaćene definicije. Ipak, savremena nauka ulaže velike napore da ponudi opšteprihvatljivu definiciju terorizma, koja bi predstavljala važan korak ka zaustavljanju njegove eskalacije u budućnosti. O naporima za definisanje terorizma najbolje govori podatak da je od 70-ih godina dvadesetog vijeka do danas zabilježeno više stotina akademskih definicija u okviru svjetske nauke.¹

¹ Profesor Simeunović sve definicije terorizma dijeli u dvije grupe: prvu grupu čine definicije koje su nastale u okviru naučno-obrazovnih institucija,

Po Džonatanu Vajtu (Džonatan R. White) veoma je teško definisati terorizam, možda i nemoguće. Dovoljno je biti svjestan kaže on, da se definicija terorizma mijenja sa političkim i društvenim kontekstom.²

Analitičar i istraživač terorizma i nasilja Aleks Šmid (Alex P. Schmid) tvrdi da bez obzira kako definišemo terorizam, definicija će varirati zbog toga što se kontekst nasilne aktivnosti mijenja.³ U traganju za rješenjem dileme o definisanju terorizma, on takođe pokušava da spoji i pomiri različite stavove, zaključujući da je terorizam apstraktan pojam i da jedna definicija ne može obuhvatiti sva moguća značenja tog termina.

Takođe, Džesika Stern (Jessica Stern) ukazuje na to da su se definicije terorizma mijenjale kako su se mijenjala i vremena i kako je evoluiralo političko okruženje.⁴ Ovim Stern želi da istakne nestatičnost tj. dinamizam terorizma kroz istoriju društva, odnosno njegov istorijski kontekst.

Dakle, dolazimo do zaključka da se definicija terorizma mijenja u zavisnosti od konteksta, a uzroci koji utiču na promjenu značenja ove pojave mogu biti različiti: istorijski kontekst; društveni kontekst; politički kontekst; kontekst nasilne aktivnosti i sl.

Pol Vilkinson (Paul Wilkinson), profesor međunarodnih odnosa i direktor Centra za studije terorizma i političkog nasilja univerziteta St. Andrews, smatra da je „Terorizam sistemski

od strane naučnika i za njihove svrhe, i njih naziva *akademskim definicijama*, dok drugu grupu čine definicije koje se uslovno mogu nazvati *administrativnim definicijama* jer su nastale u okviru različitih institucija i za njihove potrebe. Vidjeti: Simeunović D, *Terorizam: opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta Beograd, Beograd 2009, str. 33.

² White R. Dž, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd, 2004, str. 8.

³ Schmid P. A., Jongman J. A, *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature*, Transaction Books, North Holland, Amsterdam 1988, str. 110.

⁴ Stern J, *Ekstremni teroristi*, Alexandria Press, Beograd 2004, str. 17.

upotreba zastrašivanja u svrhu prisile, obično u službi političkih ciljeva.

Koristi se da bi se stvorila i iskoristila atmosfera straha u većoj ciljanoj grupi od samih žrtava nasilja, da se promovise neko načelo, kao i da se meta natjera da pristane na zahtjeve terorista“.⁵

Rafael Lemkin (Raphael Lemkin)⁶ (inače upamćen u krivičnopravnoj literaturi jer je prvi upotrijebio termin „genocid“ a kasnije dao i definiciju ove pojave), određuje terorizam kao umišljenu upotrebu bilo kakvog sredstva kojim može da se stvori opšta opasnost (*danger commun*). Ta opšta opasnost je u stvari opasnost koja prijeti interesima više država ili njihovim građanima. Ovaj autor smatra da se terorizam u najširem smislu sastoji od zastrašivanja ljudi izvođenjem nasilnih radnji.

Marta Krenšo (Martha Crenshaw), profesorica na Univerzitetu Stenford, smatra da se terorizam ne može definisati ako se ne analizira sam akt terorizma, njegov cilj i šanse za uspjeh. Prema ovom viđenju, borci za slobodu koriste legitimne vojne metode kada napadaju političke ciljeve. Njihove akcije postaju još legitimnije ako imaju neke šanse da pobijede. Teroristi ne uspijevaju da polože test legitimnosti u jednoj od tri kategorije: vojnim metodama, vojnim ciljevima i šansi da pobijede.

Krenšova takođe ukazuje da nasilje za vrijeme revolucija ne treba brkati sa terorizmom. Za Krenšovu, terorizam predstavlja društveno i politički neprihvatljivo nasilje upereno protiv nevinih ljudi da bi se postigao psihološki efekat.⁷

⁵ Wilkinson P, *Terorizam protiv demokracije*, Golden Marketing, Zagreb 2002, str. 29.

⁶ Lemkin R., *Faut il un nouveau deit de droit gens nomme terrorisme*, Revue de droit penal et crimi-nologie, Belge, br. 13/1933, str. 900–901. vidjeti u: Jovašević D, Rakić M, *Terorizam: bezbjednosni i pravni aspekti*, Institut za političke studije, Beograd, 2007.

⁷ White R. Dž, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd, 2004.str.10

U poznatije akademske definicije spadaju i one čiji su tvorci čuveni specijalista službe bezbjednosti za borbu protiv terorizma, Brajan Dženkins (Brian Jenkins) i vodeći stručnjak za istu materiju sa Univerziteta Džoržtaun, Volter Laker (Walter Laqueur). Oni su, svaki za sebe, definisali terorizam, ali su došli do vrlo sličnih zaključaka. Njihove definicije date 80-ih godina prošlog vijeka zbog svoje jednostavnosti imale su široku primjenu i upotrebnu vrijednost u krivičnom pravu, kao i u vojnom i bezbjednosnom domenu.

Za Dženkinsa je terorizam upotreba ili prijetnja upotrebom sile, usmjerena na ostvarivanje političkih promjena. U definiciji koja je vrlo slična Dženkinsonovoj, Laker kaže da je terorizam nezakonito korišćenje sile protiv nevinih ljudi u svrhu postizanja političkog cilja⁸.

Laker je takođe mišljenja da je uzaludno pokušavati da se napravi neka sadržajnija definicija od ove, i daje prednost jednostavnijim i kraćim definicijama, uz tvrdnju da se značenja i definicije mijenjaju kroz istoriju. Ipak, i Dženkins i Laker u svojim kasnijim radovima priznaju da njihov jednostavan pristup ovoj materiji ima mnogo problema.⁹ Nijedna definicija ne ograničava problem, niti postoji razuman način da se jednostavna definicija primijeni na specifične akte terorizma.

Aleks Šmid (Alex P. Schmid) je pokušao 80-ih godina da stvori akademsku definiciju na bazi konsensusa, tako što je izvršio analizu 109 akademskih definicija terorizma, izvukao iz njih ključne elemente i sakupio putem upitnika mišljenja pedesetak akademskih eksperata, čime je postao nezaobilazan u svakoj ozbiljnijoj analizi akademskih definicija. Njegova empirijska analiza 109 naučnih definicija nalazi 22 zajednička elementa

⁸ Laqueur W, *The Terrorism Reader*, Meridian, New York, 1987. str.72

⁹ Laqueur W, *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass*

Destruction, Oxford University Press, New York, 1999, str. 8–10.

kod većine definicija a ti elementi rangirani prema procentu zastupljenosti izgledaju ovako:¹⁰

- nasilje, sila (83%)
- politički cilj (65%)
- strah, pojačani teror (51%)
- prijetnja (47,5%)
- (psihološki) efekti i (očekivane) reakcije (41,5%)
- razlikovanje (diferencijacija) žrtava i meta (37,5%)
- namjerna, planirana, sistematska, organizovana akcija (32%)
- metod borbe, strategija, taktika (30,5%)
- anomalije u kršenju prihvaćenih pravila bez humanitarnih ograničenja (30%)
- prisila, iznuđivanje pristanka (28%)
- publicitet (21,5%)
- samovoljnost, bezlični, nasumični karakter, nediskriminativnost (21%)
- civili, neutralni, nevini kao žrtve (17,5%)

Ovih trinaest elemenata koji su najučestaliji Šmid izdvaja i od njih razvija definiciju. Šmidova akademska konsensualna definicija glasi: „Terorizam je strahom inspirisan metod ponavljanja nasilne akcije vršene od individua, grupa ili državnih aktera, iz idiosinkratskih, kriminalnih ili političkih razloga, pri čemu (za razliku od ubistva) konkretna meta nasilja nije glavna meta. Neposredne ljudske žrtve nasilja generalno su birane nasumično (mete usljed prilike) ili selektivno (reprezenti ili simboličke mete) iz ciljane populacije i služe kao generatori poruka. Baziran je na prijetnji i nasilju, proces komuniciranja između terorista (organizacije), (ugroženog) žrtve i glavne mete služi da se manipuliše glavnom metom (javnošću) pretvarajući je u metu terora, metu zahtjeva, metu pažnje zavisno od

¹⁰ Simeunović D, *Terorizam: opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta Beograd, Beograd 2009, str. 25.

toga da li su u prvom planu zastrašivanje, prinuda ili propaganda.“¹¹

Definicija izraelskog naučnika Boaza Ganora (Boaz Ganor) i direktora izraelskog Instituta za protiv terorizam, stvorena još 1999. godine, determiniše terorizam kao „namjerna upotreba, ili prijetnja upotrebom, nasilja protiv civila ili civilnih meta, radi postizanja političkih, ideoloških i religioznih ciljeva“.¹²

U definiciji Radoslava Gaćinovića ističe se politički cilj i naglašava smišljeni karakter terorizma: „Terorizam je organizovana primjena nasilja (ili prijetnja nasiljem) od strane politički motivisanih izvršilaca, koji su odlučni da kroz strah, zebnju, defetizam i paniku nameću svoju volju organima vlasti i građanima“.¹³

Za Milana Pašanskog: „terorizam predstavlja sistemsko vršenje (ili prijetnja da će biti izvršeno) oružanih akata na brižljivo odabrane mete napada, po unaprijed utvrđenom planu, sa ciljem izazivanja političkih posljedica u društvu ili šire u međunarodnoj zajednici“.¹⁴

Radovan Vukadinović ukazuje na raznolikost pojavnosti terorizma, a ono što je dominirajuće u svakom obliku koji se može nazvati terorizmom jeste strah koji se unosi horizontalno i vertikalno. Upravo prijetnja silom ili upotreba sile uz strah kao posljedicu mogu se uzeti kao glavne odrednice fenomena koji se inače stalno mijenja i prilagođava novim uslovima. „Terorizam nije oblik gerilskog ratovanja, niti je to politički, niti ideološki pokret. To je metoda kojom određene grupe koje imaju neka

¹¹ Schmid P. A, Jongman J. A, *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literatur*, Transaction Books, Amsterdam: North Holland, 1988, str. 110.

¹² Simeunović D, *Terorizam: opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta Beograd, Beograd 2009, str. 41.

¹³ Gaćinović R, *Terorizam*, Drašlar partner, Beograd, 2005, str. 60.

¹⁴ Ibid, str. 50.

svoja politička, filozofska ili religijska uvjerenja djeluju kako bi destabilizovale određenu zemlju ili regiju i kako bi na taj način promovisali svoja religijska, ekstremistička, radikalno marksistička, rasna ili fašistička uvjerenja.“¹⁵

Polazeći od toga da terorizam spada u one pojave kod kojih oblik može biti suštinsko svojstvo, Dragan Simeunović daje definiciju terorizma koja slijedi princip preciznog identifikovanja odgovarajućeg realiteta: „Kao višedimenzionalni politički fenomen savremeni terorizam se može teorijski najopštije odrediti kao: složeni oblik organizovanog grupnog, i ređe individualnog ili institucionalnog političkog nasilja obilježen ne samo zastrašujućim brahijalno, fizičkim i psihološkim, već i sofisticirano-tehnološkim metodama političke borbe kojima se obično u vrijeme političkih i ekonomskih kriza, rijetko i u uslovima ostvarene ekonomske i političke stabilnosti jednog društva, sistematski pokušavaju ostvariti ‘veliki ciljevi’ na morbidno spektakularan način, a neprimjereno datim uslovima, prije svega društvenoj situaciji i istorijskim mogućnostima onih koji ga kao političku strategiju upražnjavaju.“¹⁶

Dosta opširnu definiciju Simeunović nastavlja ističući da društveno-ugrožavajući opus terorizma obuhvata prijetnju silom u okviru intenzivne psihološko-propagandne djelatnosti, zloupotrebu interneta u terorističke svrhe, otmice, ucjene, psihofizičko zlostavljanje, atentate, sabotaze, diverzije, samoubilačke napade, pojedinačna i masovna politička ubistva, i intenciju ispoljavanja rjeđe nad stvarnim i potencijalnim političkim protivnicima, a češće nad predstavnicima sistema i nevinim

¹⁵ Vukadinović R, *Međunarodni politički odnosi*, Zagreb, Politička kultura, 2004, str. 205.

¹⁶ Simeunović takođe smatra da do sada niko nije dao opšteprihvaćenu definiciju terorizma jer se radi o razvojnoj i složenoj pojavi pa on takođe daje definiciju u „ovom vremenu“. Vidjeti: Simeunović D, *Terorizam: opšti deo* Pravni fakultet Univerziteta Beograd, Beograd 2009, str. 80.

žrtvama. Kao vid individualnog, nelegitimnog, nelegalnog i neinstitucionalnog nasilja terorizam je uvijek okrenut protiv određenih institucija nekog društva, odnosno *in concretum* protiv neke države.¹⁷

Analiza definicija terorizma koje je dala svjetska nauka pokazuje koliko mogu biti oprečna shvatanja jedne iste pojave ukoliko je tako složena i promjenljiva kao što je terorizam.

Takozvane administrativne definicije terorizma (ili definicije po naređenju) su one koje su proizvod određenih državnih ili međunarodnih institucija. Dakle, kao faktor njihovog definisanja uvijek se pojavljuje neka administrativna vlast, odnosno one se uvijek stavljaju u „službu“ vlasti ili međunarodnih institucija.

Dobra strana ovih definicija je što one predstavljaju orijentir organima i službama bezbjednosti u borbi protiv terorizma. Njihova manjkavost je u reflektovanju ideologizovanih političkih stavova državnog, međunarodnog ili nekog drugog političkog rukovodstva, u prenormiranosti ili opštosti ili pak u povodu za jednom konkretnom situacijom, što takve definicije terorizma čini manje primjenjivim u nekoj novoj, u mnogo čemu različitoj situaciji.

Ovaj tip definicija je uglavnom sadržan u zakonskim odredbama, međunarodnim rezolucijama, proglasima vlada i govorima državnika, proklamacijama državne administracije, kao i u specijalizovanim vojnim i policijskim, kao i drugim zvaničnim priručnicima za antiteroristička dejstva.

Administrativne definicije terorizma iako sa nedostacima, jedino egzistiraju u praksi, npr: Stejt department (US State department), FBI (Federal Bureau of Investigation), Tim potpredsjednika SAD, Ministarstvo odbrane SAD, Obavještajna agencija Ministarstva odbrane SAD, Priručnik američke vojske za borbu protiv terorizma različito definišu terorizam.¹⁸

¹⁷ Ibid, str. 80.

¹⁸ Gaćinović R, *Pravno organizacioni aspekti anti-terorističkog djelovanja*, Strani pravni život 3/08, Beograd, 2008, str. 31.

Stejt department: Naslov br. 22 sekcije američkog zakona, sadrži sljedeće definicije:¹⁹

„Termin ‘terorizam’ odnosi se na unapred smišljeno, politički motivisano nasilje koje se čini protiv neborbenih ciljeva od strane subnacionalnih grupa ili tajnih agenata, a koje obično imaju za cilj djelovanje na određeni auditorijum. Termin ‘međunarodni terorizam’ odnosi se na terorizam koji uključuje građane ili teritorije više zemalja. Termin ‘teroristička grupa’ odnosi se na svaku grupu ljudi koja praktikuje međunarodni terorizam, ili koja pod sobom ima podgrupe koje praktikuju međunarodni terorizam.“

FBI definiše terorizam kao „nezakonitu upotrebu sile ili nasilja protiv ljudi ili imovine, sa ciljem da se zaplaši ili na nešto prisili neka vlada, civilno stanovništvo ili bilo koji segment vlade ili stanovništva, da bi se postigli neki politički ili društveni ciljevi“. FBI još opisuje terorizam ili kao domaći ili kao međunarodni, zavisno od porijekla, baze i ciljeva terorističke organizacije koja je u pitanju.²⁰

Tim potpredsednika Sjedinjenih Država: „Terorizam je nezakonita upotreba nasilja ili pretnja nasiljem protiv ljudi ili nečije imovine, da bi se postigli neki politički ili društveni ciljevi. Obično ima za cilj da zastraši ili prisili na nešto neku vladu, pojedince ili grupe ljudi, ili da izmeni njihovo ponašanje ili politiku.“

Ujedinjene nacije: „Terorista je svaka osoba koja, djelujući nezavisno od znanja neke zemlje, ili kao pojedinac, ili kao član grupe koja nije priznata kao zvanično tijelo ili dio neke nacije, postupa na taj način što uništava ili oštećuje imovinu civilnog stanovništva ili vlada, da bi postigao neki politički cilj. Terorizam je akt lišavanja života ili ranjavanja ili akt uništavanja

¹⁹ White R. Dž, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd, 2004, str. 15.

²⁰ Simeunović D, *Terorizam: opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta Beograd, Beograd 2009, str. 43.

ili oštećenja imovine civila ili vlade, bez jasne dozvole određene vlade, od strane pojedinaca ili grupa ljudi koji samostalno djeluju, ili vlada koje djeluju iz sopstvenih pobuda ili vjerovanja, da bi postigli neki politički cilj.“²¹

Od svih poznatih administrativnih definicija daleko najobuhvatnija i najpreciznija je svakako ona koju je usaglasila Evropska unija 2002. godine i po kojoj je terorizam „namjerni akt koji može nanijeti ozbiljnu štetu zemlji ili međunarodnoj organizaciji, počinjen sa ciljem da se ozbiljno zastraši stanovništvo, neopravdano primoravajući vladu ili međunarodnu organizaciju da nešto učini ili da se uzdrži od svakog činjenja, ozbiljno destabilišući ili uništavajući osnovne političke, ekonomske ili društvene strukture zemlje ili međunarodne organizacije (pomoću napada na život i fizički integritet neke osobe, kidnapovanja, uzimanja talaca, otimanja aviona, brodova i drugih transportnih sredstava i dr).

²¹ White R. Dž, *Terorizam*, Alexandria Press, Beograd, 2004, str. 15.